

TİRAJİ YÜKSEK BEŞ ULUSAL GAZETEDe YER ALAN SAĞLIK VE BESLENME HABERLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ
EVALUATION OF HEALTH AND NUTRITION NEWS IN FIVE NATIONAL NEWSPAPERS WITH HIGH EDITION

Mücahit MUSLU¹, Dilek ÖZÇELİK ERSÜ¹, Behiye Nur ERDOĞAN¹, Muhammed YANIK¹

¹*İstanbul Arel Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksekokulu, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, İstanbul*

ÖZ

Bu çalışmada ülkemizde tirajı en yüksek 5 ulusal gazetesinin sağlık ve beslenme haberlerinin konu, kaynak, yayımlama tarihi ve içerik yönünden incelenmesi amaçlanmıştır. 1 Aralık 2019-29 Şubat 2020 tarihleri arasındaki dönem kapsayan kesitsel bir çalışmadır. Toplam tirajı bir milyona ulaşan beş ulusal basılı gazetesinin 455 sayı ve ekinde bulunan sağlık haberlerinin sayısı, kaynakları, yayınlanma zamanı ve içerikleri açısından incelenmiştir. Toplam 1448 haberin yaklaşık yarısını (%43.4) "beslenme" haberleri oluşturmaktadır. Sağlık haberlerinin %52.3'ünün kaynağı hekimlerdir. Haberlerin %36.3'ünün ise kaynağı bilinmemektedir. Beslenme ile ilgili haberlerin %85'inin konusu "besinlerin sağlık üzerine etkileri" dir. Beslenme ile ilgili 628 haberin %55.6'sının (n:349) kaynağı bilinmemektedir. Kaynağı bilinen beslenme haberlerinin 171'inin hekim (%27.2), 89'unun diyetisyen (%14.2) tarafından yazıldığı, 6'sının araştırma sonucu olduğu (%1) ve 13'ünün (%2) ise diğer kaynaklardan elde edildiği bulunmuştur. Sağlık haberlerinin yaklaşık üçte birinin, beslenme haberlerinin ise yarısından fazlasının kaynağı bilinmemektedir. Kaynağı bilinmeyen haberler toplumu yanlış yönlendirerek toplum sağlığı açısından risk oluşturmaktadır. Bu riskin önlenmesi için sağlık haberlerinin sağlık editörleri tarafından mesleki etik ilkelere bağlı kalarak bilimsel kaynaklara veya uzmanlara danışılarak hazırlanması ve kaynağın haberde belirtilmesi gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Beslenme haberleri, gazete, haber, sağlık haberleri.

ABSTRACT

In this study, it was aimed to examine the health and nutrition news of 5 national newspapers with the highest circulation in our country in terms of subject, source and content. It is a cross-sectional study covering the period between December 1, 2019 and February 29, 2020. Five national printed newspapers with a total circulation of one million, 455 issues and the number of health news included in its supplement were analyzed in terms of their sources, publication time and content. "Nutrition" news accounts for about half of the total (43.4%) 1448 news articles. Physicians are the source of 52.3% of health news. The source of 36.3% of the news is unknown. The subject of 85% of news related to nutrition is "the effects of food on health". The origin of 55.6% (n:349) of the 628-news related to nutrition is unknown. It was found that 171 of the known nutritional news were written by a physician (27.2%), 89 of them were dieticians (14.2%), 6 were research results (1%) and 13 were obtained from other sources (2%). The source of about one third of health news and more than half of nutrition news is unknown. News of unknown origin misleads the society and poses a risk to public health. In order to prevent this risk, health news should be prepared by health editors by adhering to professional ethical principles and by consulting with scientific sources or experts and the source should be stated in the news.

Keywords: Health news, news, newspaper, nutrition news.

GİRİŞ

Dünya genelinde yaşam biçiminin değişmesi ve batı tipi beslenmenin yaygınlaşması beslenmeye bağlı kronik hastalıkların artmasına neden olmaktadır. Önemli bir halk sağlığı problemi haline gelen bu durumun önlenmesi ve sağlığın geliştirilmesi için halka yönelik eğitim faaliyetleri desteklenmektedir (1,2). Sağlık ve hastalık kavramlarının gündelik yaşantıdaki önemi son yıllarda daha çok vurgulanmaktadır. Sağlık algısı hastalıklardan korunmaktan ziyade sağlıklı yaşamın benimsenmesi yönünde değişmektedir (3). Aynı zamanda sağlık sadece tıbbi bir konu olarak değil sosyal ve kültürel açıdan da değerlendirilmeye başlanmıştır. Sosyal yapı ve kültürü de kapsayacak şekilde toplumsal düzeyde sağlık bilincinin oluşturulmasında gazeteler önemli kaynaklar olarak değerlendirilmektedir (4). Gazeteler toplumun genelini ilgilendiren haberleri yayınlayan ve toplumu bilgilendirmeyi amaç edinen yazılı ve görsel kitle iletişim araçlarıdır. İçinde bulunduğumuz çağ "kitle iletişim çağı" olarak adlandırılmakta ve gazeteler önemli yazılı bilgi kaynakları olarak kabul edilmektedir (5). Kitle iletişim araçları sağlıkla ilgili bilgileri topluma aktararak gündem oluşturmakta ve farkındalık yaratmaktadır. Böylece toplumun sağlık anlayışını geliştirmekte ve davranışlarının değişmesinde etkin olmaktadır. Aynı zamanda acil sağlık sorunlarının çözülmesi için kamuoyu oluşturarak yetkili kurumları uyarmaktadır (6). Bu süreçte sağlığın en önemli insan haklarından biri olması nedeniyle gazetelerin bu hakları koruma yükümlülükleri bulunmaktadır. Yazılan her haberden önce olumlu veya olumsuz etkileri detaylıca değerlendirilip toplum sağlığını riske atacak unsurlardan arındırılması gerekmektedir (7). Bu nedenle sağlık haberleri yapılırken haberlerin içeriğinin kim tarafından hangi kaynaklarla oluşturulduğu, etik ihlallerin olup olmadığı, insan haklarına karşı saygılı olup olmadığı ve içeriğin ne gibi olumlu veya olumsuz sonuçlar doğurabileceği detaylıca incelenmelidir (8). Beslenme halk sağlığı açısından önemli bir konu olup, beslenme bilimi sürekli güncellenen dinamik bir bilim dalıdır. Bu alanda elde edilen güncel veriler çeşitli yollar ile halka aktarılmaktadır (9). Kitap, dergi, gazete, film veya belgesel gibi birçok yazılı ve görsel medya aracı aynı zamanda haber karakterleri, film oyuncularını veya çizgi film karakterleri gibi unsurların haberlerin aktarılmasında etkin olmaktadır. Aktarılan bu bilgiler toplumun genel sağlık ve beslenme algısını etkilemekte bi-

reylerin beslenme bilgi düzeyi, beslenme davranışları, besin tercihleri ve besin tüketimleri gibi birçok konuda değişikliklere neden olmaktadır (10,11). Gazeteler gibi yazılı basın kaynaklarında bulunan haberlerin içerikleri, başlık vurguları, anlatım şekilleri veya karakterleri çeşitli dönemlere göre değişmekte ve bazı konuları belli dönemlerde gündeme getirerek toplumu yönlendirmektedir (12). Örneğin tirajı yüksek olan kadın dergilerinin haber başlıklarında yaz aylarında kilo verme ile ilgili daha fazla vurgu yapılmaktadır. Bu durum kadınların beslenme davranışları üzerinde etkili olabilmektedir (13). Bu nedenle gazetelerin toplum sağlığı açısından olumlu veya olumsuz etkiler yapabilecek önemli araçlar olduğu bilinerek toplum sağlığı üzerine etkileri araştırılmalıdır (12). Bu çalışmada ülkemizde tirajı en yüksek beş ulusal gazetenin sağlık ve beslenme ile ilgili haberlerinin konusu, kaynağı, yayınlanma zamanı ve içeriği yönünden incelenmesi amaçlanmaktadır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu çalışma 1 Aralık 2019 ile 29 Şubat 2020 tarihleri arasında kapsayan üç aylık dönemde (Aralık-Ocak-Şubat) ülkemizde tirajı en yüksek on gazete arasından rastgele seçilen ve Basın ve İlan Kurumu verilerine göre toplam tirajı bir milyona ulaşan basılı beş ulusal gazetenin sağlık ve beslenme haberlerinin incelendiği kesitsel bir çalışmadır. Toplamda 455 gazete ve ekinde bulunan 1448 sağlık haberi değerlendirilmiştir. Haberler konularına göre haber sayısı, haberlerin kaynakları, içerikleri ve yayınlanma zamanlarına göre sınıflandırılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 23.0 sürümü ile analiz edilmiştir. Bulguların değerlendirilmesinde tanımlayıcı veriler (sayı ve oran tabloları) kullanılmıştır. Seçilen gazetelerin ulusal gazeteler olup yerel gazetelere yer verilmemesi, gazetelerdeki tüm haberlerin değil sadece sağlık haberlerinin incelenmesi ve haberlerin halk sağlığı üzerindeki etkilerinin saptanamaması bu çalışmanın kısıtlılıklarını oluşturmaktadır.

BULGULAR

Çalışma kapsamında toplam 1448 haber incelenmiştir. Bu haberlerin 1276 tanesi gazetede, 172 tanesi ise gazetenin ekinde yer almıştır. Haberler konularına göre incelendiğinde en yüksek oranı (%43.4) beslenme haberleri oluşturmuştur. Sağlık haberlerinin konularına göre dağılımı Tablo 1'de verilmiştir. Sağlık haberleri kaynağı-

Tablo 1. Sağlık haberlerinin konularına göre dağılımı

Konular	s	%
Beslenme	628	43.4
Hastalıklar ve Tedavisi	489	33.8
Cinsellik	169	11.7
Bilimsel Gelişmeler ve Buluşlar	51	3.5
Sağlık Politikası	28	1.9
Güzellik ve Estetik	25	1.7
Tıp Etiği	18	1.2
Fitness	12	0.8
İlaçlar	12	0.8
Diğer	16	1.2
Toplam	1448	100

na göre hekim, diyetisyen, gazete haberi (kaynağı bilinmiyor), öğretim üyesi, araştırma sonuçları ve diğer (aşçı, psikolog, fizyoterapist, bakanlık yetkilisi vb.) olarak sınıflandırılmıştır. Haber kaynaklarının büyük kısmını (%52.3) hekimler oluştururken %36.3' ünün ise kaynağı belirtilmemiştir. Sağlık haberlerinin kaynaklarına göre dağılımı Tablo II'de verilmiştir. Haberlerin yayınlandığı zamanlar aylara göre incelendiğinde Aralık ayında 509 (%35.2), Ocak ayında 477 (%32.9) ve Şubat ayında 462 (%31.9) haber yayımlandığı görülmüştür. Günlere göre değerlendirildiğinde en fazla haber Pazar günleri yayımlanmıştır. Haberlerin günlere göre dağılımını Tablo III'te verilmiştir. Beslenme ile ilgili haberlerin konu içerikleri incelendiğinde 534 haberin (%85) be-

sinlerin sağlık üzerine etkileri konusunda olduğu bulunmuştur. Haber içeriklerinin dağılımı Tablo IV'te verilmiştir.

Beslenme ile ilgili haberlerin kaynakları incelendiğinde 628 haberde 349 haberin (%55.6) kaynağının bilinmediği, haber kaynaklarının 171' inin hekim (%27.2), 89' unun diyetisyen (%14.2), 6' sının araştırma sonucu (%1) ve 13' ünün diğer kaynaklar (%2) olduğu belirlenmiştir. Beslenme haberlerinin konu içeriklerine göre kaynaklarının dağılımı Tablo V'de verilmiştir.

TARTIŞMA

Son dönemlerde beslenme ile ilişkili obezite, kanser, kalp damar hastalıkları, hipertansiyon gibi bulaşıcı ol-

Tablo II. Sağlık haberlerinin kaynaklarına göre dağılımı

Haber Kaynakları	s	%
Hekim	758	52.3
Kaynak bilinmiyor	525	36.3
Diyetisyen	90	6.2
Araştırma sonuçları	40	2.8
Öğretim Görevlileri	11	0.8
Diğer	24	1.6
Toplam	1448	100

Tablo III. Sağlık haberlerinin yayınlanma günlerine göre dağılımı

Günler	s	%
Pazartesi	203	14
Salı	208	14.4
Çarşamba	219	15.1
Perşembe	187	12.9
Cuma	180	12.4
Cumartesi	206	14.2
Pazar	245	16.9
Toplam	1448	100

Tablo IV. Beslenme ile ilgili haberlerin konu içeriğine göre sayı ve oran dağılımı

Konu İçeriği	s	%
Besinlerin sağlık üzerine etkileri	534	85
Sağlıklı beslenme önerileri	58	9.2
Zayıflama ve ağırlık kontrolü	31	5
Hastalıklarda beslenme tedavisi	5	0.8
Toplam	628	100

Tablo V. Beslenme haberlerinin konu içeriklerine göre kaynakların dağılımı

Konu İçeriği	Kaynak Bilinmiyor		Hekim		Diyetisyen		Araştırma Sonuçları		Diğer		Toplam
	s	%	s	%	s	%	s	%	s	%	
Besinlerin sağlık üzerine etkileri	333	95.4	130	76	55	62	5	83.3	11	84.6	534
Sağlıklı beslenme önerileri	7	2	21	12.2	28	31.4	1	16.7	1	7.7	58
Zayıflama ve ağırlık kontrolü	8	2.3	16	9.4	6	6.6	0	0	1	7.7	31
Hastalıklarda beslenme tedavisi	1	0.3	4	2.4	0	0	0	0	0	0	5
Toplam	349	55.6	171	27.2	89	14.2	6	1	13	2	628

mayan hastalıklarda dünya genelinde artış yaşanmaktadır. Bu nedenle ulusal ve uluslararası birçok kuruluş bu konu hakkında programlar geliştirmektedir. Bu programların temelinde topluma yönelik eğitimler yatmaktadır. Bu eğitimlerin halka aktarılmasında kitle iletişim araçlarının önemli rolü bulunmaktadır (1,2). Çin'de 1000 kişi üzerinde yapılan bir çalışmada katılımcıların %89.8'inin kitle iletişim araçlarını sağlıkla ilgili bilgi kaynağı olarak gördüğü bulunmuştur. Bu kişilerin %64.6'sı televizyon programlarını, %62.7'si gazete ve dergileri, %43.5'i radyo programlarını sağlıkla ilgili bilgi kaynağı olarak belirtmiştir. Ayrıca çalışmada sağlıkla ilgili davranış değişikliği nedenlerinin yarısı kitle iletişim araçlarına bağlanmaktadır. Bu durum kitle iletişim araçlarının sağlıkla ilgili bilgi kaynakları olarak geniş etki alanının olduğunu göstermektedir (14). İngiltere'de besin araştırmaları ve gazete haberlerinin incelendiği bir çalışmada gıda firmalarının haberler üzerinde etkinliğinin olduğu bulunmuştur. Haberlerin yayımlanması için gerekli olan bilimsel kanıt kriterlerinin düştüğü belirtilmiştir. Antioksidan içeriği yüksek besinler gibi ürünlerin 'Süper Gıda' etiketi ile sunulduğunda satışının fazla miktarda arttığı bulunmuştur (15). İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Kanada'nın seçkin gazetelerinde 2009-2014 yıllarında yayımlanan 294 haberin içerik analizinin yapıldığı bir çalışmada D vitamini takviyesi alınmasının büyük oranda desteklendiği bulunmuştur. Bu destek oluşturulurken kesin bilimsel kanıtları bulunmayan bilgilere dayandırıldığı tespit edilmiştir (16). Bu çalışmalarda görüldüğü gibi gazetelerde çıkan haberler tamamen bilimsel verilere dayalı olmamakla beraber endüstri tarafından şekillendirilebilmektedir. Aynı zamanda bu haberler toplumun bazı besin veya ürünlere karşı ilgisini artırabilmektedir. Bu çalışmada da beslenme, hastalıklar ve tedavisi, cinsellik, fitness, ilaçlar, güzellik ve estetik gibi birçok haber konularının altında bazı besin veya ürünlere karşı olumlu veya olumsuz tutumların olduğu gözlemlenmiştir. Bu tutumların toplumun genel sağlık ve beslenme algısını etkileyeceği düşünülmektedir.

Gazete haberleri ulusal sağlık politikalarının üzerinde de etkin olabilmektedir. İngiltere'de şeker ilaveli içeceklerin vergilendirilmesi ile ilgili Nisan 2015-Kasım 2016 tarihleri arasında 11 ulusal gazetede yayınlanan 684 haberin incelendiği bir çalışmada vergilendirmeyi ağırlıklı olarak destekleyen haberler (%23.5), ağırlıklı olarak desteklemeyen haberlerden (%14.2) daha fazla bulunmuştur (17). Kanada'da yapılan bir çalışmada 15 büyük gazetenin hastalık tedavileri ve sağlık teknolojilerine erişim ile ilgili 530 haberleri incelenmiş, haberlerin %77.4'ünün sağlık fonlarının artırılması ve sağlık hizmetlerine erişim kolaylığından bahsettiği bulunmuştur. En sık karşılaşılan sorunların %22.6 ile nadir hastalıklar olduğu belirtilmiştir. Haberlerin %96.8'i sağlık hizmetlerine erişimin artması gerektiği üzerine olup, artan erişimi sorgulayan haberler ise %33.6 olarak bulunmuştur (18). Avustralya'da yapılan bir çalışmada 1996-2015 yıllarında yayınlanan önemli gazetelerdeki Aborjin ve Torres Boğazı Adası toplumlarının beslenmeleri ile ilgili 79 haber incelenmiş, haberlerde sağlık politikalarının desteklenmesi ve hükümetin yetersizlikleri gibi politik konuların yer aldığı görülmüştür. Avustralya'nın yerli halkı olan Aborjin toplumunun haberlerde iyi şekilde temsil edilmediği ve toplumun beslenme sorunla-

rına değinirken beslenme konusunda olumlu yönlerine değinmediği belirtilmiştir (19). Bu sonuçlar, gazetelerin olumlu veya olumsuz tutumlarının geliştirilen sağlık politikalarının kabulünde ve toplumsal sağlık algısı üzerinde etkili olabileceğini göstermektedir. Bu çalışmada sağlık politikaları ile ilgili haberler %1.9 gibi düşük oranda bulunmuştur. Gazetelerin ülkemizdeki sağlık politikalarını gündeme getirme ve tartışma sorumluluklarını yerine getirmedikleri gözükmektedir. Ülkemizde sağlığın geliştirilmesi ve hastalıkların önlenmesi için sağlık politikalarının gündeme getirilmesi ve tartışılması konusunda gazetelerin daha fazla habere yer vermesi ve toplumu bilgilendirmesi gerekmektedir.

Brezilya'da yapılan iki ulusal gazetenin sağlık haberlerinin karşılaştırıldığı bir çalışmada; birinci gazetenin sağlık haberi konularının %31.8'lik bir oranla en fazla yaşam tarzı, davranış, çevre ve sağlık konularıyla ilgili olduğu, en az ise %7.3'lük bir oranla bulaşıcı hastalıklar ile ilgili olduğu belirtilmiştir. İkinci gazetenin sağlık haberi konularının %36.7'lik bir oranla en fazla bulaşıcı hastalıklar ile ilgili olduğu görülürken, %1'lik bir oranla en az dislipidemi ile ilgili olduğu gösterilmiştir. Her iki gazetenin fazla kiloluluk/obezite ile ilgili haberleri karşılaştırıldığında sırasıyla %12.7 ve %4 oranında olduğu görülmüştür (12). Çin'de yapılan bir çalışmada 5 ulusal gazetenin 2 haftalık basılı yayınlarındaki 558 sağlık haberi incelenmiş, haberlerin %22.4'ünün hastalıklardan %44.4'ünün ise hastalık risk faktörlerinden bahsettiği bulunmuştur. Çin'deki genel morbidite ve mortalite oranlarına göre daha iyimser bir tutum sergilendiği görülmüş ayrıca hastalık nedenlerinin toplumdan çok bireylere atfedildiği bildirilmiştir (6). Bu çalışmada sağlık haberlerinin %43.4'lük kısmı beslenme konuları ile ilişkiliyken %33.8'i hastalıklar ve tedavileri ile ilişkilidir. Brezilya ve Çin'de yapılan çalışmalar ile kıyaslandığında beslenme ile ilgili haber sayısının ülkemizde çok daha fazla olduğu görülmektedir. Ülkemizde haberlerin büyük bir kısmının beslenme ve hastalıklarla ilgili olması ülkemizde son dönemde artan beslenme ile ilişkili bulaşıcı olmayan hastalıklar konusunda ilginin arttığını göstermektedir. Sağlık haberleri hem topluma verilen bilgiler açısından taşıdığı kamusal önem hem de okuyucuların hayatını etkileyebilecek hayati öneme sahiptir. Sağlık ile ilgili haberlerin açık ve net olması aynı zamanda eksik ve muğlak cümleler içermemesi gerekmektedir. Bu nedenle yazıların hangi uzmanlar tarafından yazıldıkları veya hangi uzmana danışıldığı belirtilmelidir (20,21). İngiltere'de yapılan bir çalışma gazetelerde haberler yayınlanırken eskiye göre bilimsel kanıt kriterlerine daha az özen gösterildiği belirtilmiştir (15). İngiltere, Amerika ve Kanada'yı kapsayan bir çalışmada da D vitamini takviyeleri olumlu olarak sunulurken kaynak gösterilen çalışmaların bilimsel kanıt düzeylerinin düşük olduğu görülmüştür (16). Bu çalışmada 1448 sağlık haberinin 758 tanesinin (%52.3) kaynağı hekimlerdir. Hekimler sağlık haberleri konusunda diğer sağlık profesyonellerine göre çok daha sık olarak gazetelerde yer almaktadır. Diğer yandan haberlerin 525 tanesinin (%36.3) kaynağı bilinmemektedir. Okuyucular bu haberi okuduğunda kim tarafından yazıldığı ve yazarın uzmanlık veya yetkinliği konusunda bilgi sahibi olamamaktadır. Bu hem sağlık etiği hem de gazetecilik etiği ile uyumsuz bir durumdur. Eksik, yanlış, doğruluğu kanıtlanmamış, kamu yararına olmayan veya kaynağı belirtilme-

yen sağlık haberleri okuyucuda bilgi karışıklığına neden olarak toplum sağlığını tehdit etmektedir (22,23). Yayınlanan gazete haberlerinin özgünlüğü ve kalitesini etkileyen faktörler arasında gazetecilerin sağlık araştırmalarındaki yetersiz uzmanlık bilgisi, sınırlı yazma alanı, çalışmaların kanıtlarını göz ardı etme, özel bilgi kaynaklarına erişimdeki zorluklar, editörden gelen baskı, politikalar, çıkar çatışmaları, sağlık uzmanlarının görüşlerini almada güçlükler ve araştırmacıların araştırma bulgularını abartma eğilimi bulunmaktadır (24). Gazetelerde yer alan genetik haberlerine ilişkin bir araştırmaya göre, makalelerin %11'lik kısmının orta derecede abartılı olduğu bulunmuştur (25). Bazı gazete haberlerinde içeriklerin abartılarak mucize tedavi yöntemleri önerildiği bilinmektedir (26). Gazetelerde görülebilen bu durum aynı zamanda bazı akademisyenler ve akademik kuruluşlar tarafından üretilen basın bültenlerinde de gözlenmektedir (27). İngiltere'de 1990'dan beri yanlış veya eksik sunulan sağlık haberlerinin engellenmesi üzerine çalışıldığı buna rağmen bu durumun tamamen önlenemediği belirtilmiştir (28). Çalışmada görüldüğü gibi sağlık haberlerinin yaklaşık üçte birinin kaynağı bilinmemektedir. Bu nedenle ülkemizde de gazete haberleri toplum sağlığını olumsuz yönde etkileyecek riskler barındırmaktadır. Sağlık konusunda doğru bilgilendirilmek insani bir hak aynı zamanda sağlık ve medya etik ilkelerinin gerekliliğidir. Bu nedenle hazırlanan sağlık haberlerinin kaynaklarının belirtilmesi gerekmektedir.

Hindistan'ın Manipur eyaletinde Şubat 2011 ve Ocak 2012 tarihleri arasında yayınlanan tirajı yüksek yerel gazetelerin değerlendirildiği bir çalışmada sağlıklı ilgili makalelerin en yüksek şubat ayında (%12.87) ve en az aralık ayında (%5.18) yayımlandığı, en fazla yayının çarşamba (%16.1) ve en az yayının ise pazar günü (%12.3) yapıldığı bildirilmiştir (29). Bu çalışmanın yapıldığı 3 aylık dönemde (Aralık-Ocak-Şubat) yayımlanan haberlerin sayısının dağılımına bakıldığında sırasıyla %35, %33, %32 olduğu ve değerlerin birbirine yakın olduğu görülmektedir. Haftanın günlerine göre haber sayısının dağılımına bakıldığında ise %16.9 oranla en fazla haberin pazar günleri yayımlandığı görülmektedir. Pazar günü özellikle tatil olarak geçirildiği için bu dönemde gazete eklerinin fazla olması nedeniyle haber sayılarının artmış olabileceği düşünülmektedir.

Japonya'da beş ulusal gazetenin sağlık ve beslenme haberlerinin 7 yıl boyunca incelendiği bir çalışmada 182 haber analiz edilmiş beslenme ile ilgili sağlık sorunları olarak gazetelerde yaşam tarzı ile ilgili hastalıklar, obezite, hipertansiyon ve ruh sağlığı konuları geniş yer almıştır (30). Avustralya Aborjin toplumunda yapılan çalışmada yerel gazetelerde beslenme ile ilgili haberlerin büyük çoğunluğunun beslenme yetersizliği, besin kalitesi düşüklüğü ve besin güvensizliği ile ilgili haberler olduğu bulunmuştur (19). Çin'de yapılan çalışmada ise sağlık haberlerinde tüm hastalık risk faktörleri arasında sağlıklı gıdalar (45 haber, %8.1) ve sağlıklı besinlerin (43 haber, %7.7) en fazla işlenen konu olduğu belirtilmiştir (6). Ülkemizde yapılan bir çalışmada beslenme ile ilgili haberlerin konularına göre dağılımı %35.8'i besinlerin sağlık üzerine etkileri, %19.1'i zayıflama ve ağırlık denetimi, %14.7'si sağlıklı beslenme önerileri, %13.1'i hastalıklarda beslenme ve %10.9'u özel günlerde beslenme ile olduğu bildirilmiştir (31). Bu

çalışmada beslenme ile ilgili haberler incelendiğinde haberlerin %85'inin besinlerin sağlık üzerine etkisi üzerine olduğu görülmüştür. Sağlıklı beslenme önerileri ile ilgili haberler ise %9.2 oranındadır. Bu çalışmanın kış aylarında yapılması artan hastalıklarla beraber besinlerin sağlık üzerine etkileri konusunda daha fazla haberin yapılmasına neden olduğu düşünülmektedir.

Kanada'da Hamilton Spectator gazetesi okuyucuları ile yapılan bir çalışmada 396 okuyucu ile gazetenin beslenme danışmanlığı bölümündeki haberler konusunda görülmüştür. Katılımcıların %75'i (298) sağlık ve beslenme bilgilerini okuduğunu, %46'sı ise beslenme davranışını değişikliklerinde haberlerin etkili olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %85'i beslenme bilgi kaynağı olarak diyetisyenleri tercih ettiğini söylemiştir (32). Japonya'da 5 ulusal gazetenin sağlık ve beslenme haberlerinin incelendiği çalışmada beslenme ile ilgili haber kaynaklarının büyük çoğunluğunun beslenme uzmanları ve hekimler olduğu görülmüştür (30). Amerika'da 60 yaş üzeri 297 kişi ile gazete haberleri üzerine telefon görüşmesi ile yapılan bir çalışmada okuyucuların %68.4'ü 5 aylık sürede en az 1 haber okuduğunu, %25.7'si haberlerin sonucunda besin tercihlerinde değişiklik olduğunu belirtmiştir. Hekimlerin, gazetelerin, kitapların ve dergilerin beslenme bilgi kaynağı olarak en sık tercih edilen kaynaklar olduğu görülmüştür (33). Ülkemizde yapılan bir çalışmada beslenme ile ilgili haberlerin %37'sinin hekimler, %24.6'sının diyetisyenler tarafından yazıldığı ve %14.5'inin kaynağının bilinmediği bildirilmiştir (31). Bu çalışmada ise beslenme ile ilgili haberlerin %55.6'sının kaynağının bilinmediği, %27.2'sinin hekimler, %14.2'sinin ise diyetisyenler tarafından yazıldığı belirlenmiştir. Genel sağlık haberlerinin yaklaşık üçte birinin kaynağı bilinmezken beslenme ile ilgili haberlerin yarısından fazlasının kaynağının bilinmediği görülmektedir. Diyetisyenler ülkemizde beslenme alanında eğitim alan ve temel görevi bireyin ve toplumun beslenme durumunu düzeltmek ve beslenme konusunda bilinçlendirmek olan tek meslek grubudur (34,35). Bu çalışmada beslenme ile ilgili haberlerin %14.2'sinin kaynağı diyetisyenlerdir. Ülkemizde beslenme ile ilgili haberlerin büyük çoğunluğunun kaynaklarının bilinmemesi, bu alanın uzmanları olan diyetisyenlere az yer verilmesi beslenme ile ilgili haberlerin kalitesinin düşüklüğü ve toplumun doğru bilgilendirilmesi konusunda eksiklikler oluşturabileceğini göstermektedir. Ülkemizde sağlık ve beslenme ile ilgili gazete haberlerinin değerlendirildiği çalışma sayısı oldukça azdır. Bu çalışma ülkemizde son yıllarda yapılan sağlık ve beslenme haberleri ile ilgili geniş bir çalışma olup önemli sonuçlar ortaya koymaktadır. Sağlık haberleri içinde beslenme konusunun çok fazla işlenmesi ülkemizde sağlık algısı konusunda beslenmenin önemini arttırdığının göstergesidir. Bununla birlikte beslenme haberlerinin kaynaklarının büyük çoğunluğunun bilinmemesi ülkemizde sağlık haberciliği konusunda sorunların olduğunu göstermektedir. Özellikle beslenme ile ilişkili bulaşıcı olmayan hastalıklar ülkemizde artarken kaynağı bilinmeyen sağlık haberlerinin yaygınlaşması toplum sağlığı açısından risk oluşturacağı düşünülmektedir.

SONUÇ

Sağlık haberleri içinde özellikle beslenme ile ilgili haberler daha fazla yer almaktadır. Bulaşıcı olmayan beslen-

meye bağlı kronik hastalıkların artması besinlerin sağlık üzerine olan etkileri konusunda ilgiyi arttırmıştır. Her üç sağlık haberinden birinin kaynağı bilinmemektedir. Özellikle beslenme ile ilgili haberlerde bu oran daha fazladır. Bu durum yanlış bilgilendirmelere neden olabileceği için halk sağlığı açısından risk taşımaktadır. Toplum bilgilendirmekle görevli olan gazetelerde beslenme ve sağlıkla ilgili doğru haberlerin yayımlanması amacıyla haberlerin sağlık muhabirleri tarafından yazılması, alanında uzman kişilerden yararlanılması, geçerli ve güvenilir haber kaynaklarına ulaşılması, haber kaynaklarının ilgili haberde mutlaka belirtilmesi, haberlerin etik ilkelere uygun şekilde hazırlanması ve sağlık editörü tarafından denetlenmesi gerekmektedir. Sağlık ve beslenme haberlerinin toplumsal düzeydeki etkileri ve etkinliğinin saptanabilmesi için geniş kapsamlı bilimsel kalitesi yüksek çalışmalara gerek duyulmaktadır.

KAYNAKLAR

- World Health Organization. Global Action Plan for The Prevention and Control of Noncommunicable Diseases 2013-2020. WHO Document Production Services, Geneva, Switzerland, 2013.
- World Health Organization. WHO Global Coordination Mechanism on The Prevention and Control Of Noncommunicable Diseases: Final Report: WHO GCM/NCD Working Group On The Alignment Of International Cooperation With National NCD Plans (Working Group 3.2, 2016-2017). WHO, Geneva, Switzerland, 2018.
- Sezgin D. Yaşam tarzı önerileri bağlamında sağlık haberlerinin analizi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2017; 2(2):52-78.
- Aytaç Ö, Kurttaş MÇ. Sağlık-hastalığın toplumsal kökenleri ve sağlık sosyolojisi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2015; 25(1):231-250.
- Çapar H, Çakmak C. Halk sağlığı bilgi kaynağı olarak gazeteler: sağlıkla ilgili haberlerin analizi. Sağlık Akademisyenleri Dergisi 2019; 6(1):18-26.
- Peng W, Tang, L. Health content in Chinese newspapers. J Health Commun 2010; 15(7):695-711.
- Şahinoğlu S, Baykara ZG. Bir gazetenin sağlık haberlerinin sağlık/hastalık kavramı çerçevesinde incelenmesi. Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi 2011; 1(2):11-15.
- Karakuş E. Gazetelerdeki Sağlık Haberleri: Yaşamın Tıbbileştirilmesi, Sağlığın Bireyselleşmesi ve Tüketim Üçgeninde Kadın. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı, Kütahya 2013.
- Ridgway E, Baker P, Woods J, Lawrence M. Historical developments and paradigm shifts in Public Health Nutrition Science, guidance and policy actions: a narrative review. Nutr 2019; 11(3):531.
- Ma J, Seenivasan S, Yan B. Media influences on consumption trends: Effects of the film Food, Inc. on organic food sales in the US. Int J Mark Res 2020; 37:320-335.
- Campbell MC, Manning KC, Leonard B, Manning HM. Kids, cartoons, and cookies: Stereotype priming effects on children's food consumption. J Consum Psychol 2016; 26(2):257-264.
- Teixeira RA, Carlini M, Fernandes PT, et al. Reporting on health-related research in two prestigious Brazilian newspapers. Clinics 2012; 67(3):261-264.
- Reynolds C, LoRusso S. The Women's Magazine diet: frames and sources in nutrition and fitness articles. Journal of Magazine and New Media Research 2016; 17(1):1-23.
- Liu S, Yao C, Lin G, et al. Effectiveness evaluation of mass media in health education. Chin J Heal Edu 2003; 19:21-23.
- Weitkamp E, Eidsvaag T. Agenda building in media coverage of food research: Superfoods coverage in UK national newspapers. Journal Pract 2014; 8(6):871-886.
- Caulfield T, Clark MI, McCormack JP, et al. Representations of the health value of vitamin D supplementation in newspapers: media content analysis. BMJ Open 2014; 4:1-7.
- Buckton CH, Patterson C, Hyseni L, et al. The palatability of sugar-sweetened beverage taxation: a content analysis of newspaper coverage of the UK sugar debate. Plos One 2018; 13(12):1-15.
- Rachul C, Caulfield T. The media and access issues: content analysis of Canadian newspaper coverage of health policy decisions. Orphanet J Rare Dis 2015; 10(1):102.
- Browne J, Gleeson D, Adams K, et al. Coverage of Aboriginal and Torres Strait Islander nutrition in major Australian newspapers, 1996-2015. Aust NZJ Public Health 2018; 42(3):277-283.
- Kaya A. Sağlık, haber ve etik ilkeler. J Hum Sci 2019; 16(2):477-492.
- Wilson A, Bonevski B, Jones A, et al. Media reporting of health interventions: signs of improvement, but major problems persist. PloS One 2009; 4(3):1-5.
- Kumbasar B. İstanbul'da Yayımlanan Gazetelerde Sağlık Haberleri. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006.
- Utma S. Bilimsel okuryazarlık: bilim iletişimi ve medyadaki bilim haberlerini doğru okumak. J Int Soc Res 2017; 10(50):788-799.
- Ashoorkhani M, Majdzadeh R, Hosseini H, et al. Can we improve the quality of medical news merely by increasing journalists' health knowledge?. Med J Islam Repub Iran 2019; 33:1-5.
- Bubela TM, Caulfield TA. Do the print media "hype" genetic research? A comparison of newspaper stories and peer-reviewed research papers. Can Med Assoc J 2004; 170(9):1399-1407.
- Kaya A, Yüksel E, Ögüt P. Sağlık haberlerinde "mucize tedavi"ler. Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi 2011; 7(1):49-64.
- Sumner P, Vivian-Griffiths S, Boivin J, et al. The association between exaggeration in health related science news and academic press releases: retrospective observational study. Br Med J 2014; 349:7015.
- Kininmonth AR, Jamil N, Almatrouk N, et al. Qua-

- lity assessment of nutrition coverage in the media: a 6-week survey of five popular UK newspapers. *BMJ Open* 2017; 7(12):1-8.
29. Paul S, Singh AB. Coverage of health-related articles in major local newspapers of Manipur. *J Edu Health Promot* 2016; 5:1-5.
 30. Shinada K, Ariake M, Abe S, Kawaguchi Y. Health information on nutrition in newspaper articles. *The Journal of the Stomatological Society (Kokubyo Gakkai zasshi, Japan)* 2002; 69(3):202-206.
 31. Türköz D, Aslanalp Ç, Kara K, ve ark. Yazılı basında beslenmenin yeri. *Beslenme ve Diyet Dergisi* 2011; 39(1-2):29-35.
 32. Barton LA, Woolcott DM, Sheeshka JD, Tomasik HH. Readers' awareness and use of newspaper nutrition information. *J Can Diet Assoc* 1997; 58(1):21-26.
 33. Weiss EH, Davis CH. The response of an elderly audience to nutrition education articles in a newspaper for seniors. *J Nutr Educ Behav* 1985; 17(5):197-202.
 34. Merdol TK. Beslenme ve diyetetik biliminin dünü, bugünü ve geleceği. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi* 2016; 1(1):1-5.
 35. Resmi Gazete. Sağlık Meslek Mensupları ile Sağlık Hizmetlerinde Çalışan Diğer Meslek Mensuplarının İş ve Görev Tanımlarına Dair Yönetmelik Sayı:29007 (22 Mayıs 2014 Perşembe) Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/05/20140522-14.htm>; Erişim tarihi: 24.09.2020.